

Ярослав Баранцев
Студент,
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ПОРІВНЯННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ПІДРЯДНОГО СПОСОБУ ФРАНЦУЗЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ

Відповідно до усталеної традиції граматичного інтерпретування модальних значень у сучасних європейських мовах покладено розрізняти щонайменше три способи дієслова – дійсний, умовний і наказовий. Щоправда, оновлення підходів до експлікації явища модальности дало змогу по-іншому описувати грамеми категорії способу дії, зокрема у світлі п'ятикомпонентної системи, що вбирає в себе індикатив, кон'юнктив, кондиціонал, імператив й оптатив. Враховуючи, що всі названі структурні елементи представлені – з формального чи синтаксичного погляду – у низці мов, серед них й українській, то виникає потреба не лише в порівняльних дослідженнях, але й в оновленні термінологічної бази української граматики. Останнє завдання ми пропонуємо вирішити через переклад терміна «кон'юнктив» як «підрядний спосіб» чи «сполучний спосіб» відповідно до етимології, пор.: фр. *subjonctif* і *conjonctif*; ісп. *subjuntivo* і *conjuntivo*; англ. *subjunctive* і *conjunctive*; нім. *Konjunktiv* і *Subjunktiv*; болг. *подчинително* і *съслагателно наклонение*. Між іншим, у латинській мові слово *coniungere* означає 'з'єднувати', 'сполучати' [1, 40], тоді як *subiungere* в 4-му значенні – 'підкоряти', 'поневолювати' [там само, 219].

За мету цього дослідження ми ставимо порівняльний аналіз функціональних характеристик підрядного способу, наявного в системах англійської та французької мов. Актуальність його ґрунтується не лише на підвищеному інтересові до означеної теми (вивченню кон'юнктива присвятили свої статті такі науковці, як А. Кабов (2013), К. Чакърова (2008), Ив. Г. Илиев (2011), А. Giorgi (2009), I. Bosque (2012), L. Siegel (2008), а також G. Guillaume (1929), M. Fowler (1957), Charles D. Cannon (1959) й ін.), але й на запиті щодо оновлення методологічних засад педагогічної граматики.

Варто почати з того, що кон'юнктив в обох мовах реалізується в усіх типах підрядних речень: з'ясувальних, означальних й обставинних. Що ж стосується до незалежних речень, то найчастіше вони, зовні використовуючи форми підрядного способу, передають значення імператива, оптатива чи кондиціонала (разом із похідними відтінками): *Qu'ils partent demain ! Qu'à cela ne tienne. N'eût-il pas accepté la liberté sans la richesse si on la lui eût proposée ?* (A. Dumas) *Would to God I might do it. "Don't stand there as if you were made of stone!" Irene laughed: "I wish to God I were!"* (J. Galsworthy) Формально французький subjonctif, як не рахувати створених угрупованням Ouvroir de grammaire potentielle структур майбутнього часу, розрізняє présent, passé, imparfait, plus-que-parfait, а також деякі надскладні часи (surcomposés). У літературній англійській мові в системі підрядного способу можна виокремити чотири його типи: subjunctive I (*that it be*), subjunctive II (*that it were*), suppositional mood (*that it should be*), conditional mood (*it would be*), які, зі свого боку, знають форми simple, continuous, perfect і perfect continuous.

У підрядних з'ясувальних реченнях французька мова допускає вживання підрядного способу після: а) дієслів, що виражають волю чи яке почуття: *Je veux, ordonne, souhaite, desire, regrette, crains, doute qu'il vienne. Je tiens à ce qu'il vienne. Je m'étonne de ce qu'il vienne*; б) відповідних іменників й особових чи безособових зворотів: *Il est possible, nécessaire, urgent, douteux, heureux, triste, qu'il parte* [2, 324]. Утім, треба зауважити, що в цих реченнях вибір між дійсним і підрядним способом може визначатися окремими значеннєвими нюансами, що різняться. Пор., до прикладу, речення фр. *Je dis qu'il viendra* – укр. *Я кажу, що він прийде* не тотожне реченню фр. *Je dis qu'il vienne* – укр. *Я кажу, щоб він прийшов* (як бачимо, в українській мові ця різниця теж зберігається). В англійській мові кон'юнктив у цьому типі підрядних використовують у тих самих випадках: *They have proposed that Felix move to their Munich office* [4, 78]. *The doctor's order is that the patient be at home. It was necessary that the child's history should be known to none* (A. Trollope). *I am concerned that she should think I stole the money* [там само].

У підрядних означальних обмежувальних реченнях сполучний спосіб узгоджується з обмеженням, підпорядкованим антецедентові: *Je cherche **un** guide qui **connaisse** le français et le grec* (неозначений артикль підкреслює можливість, бажаність). ***Connaissez-vous un** guide qui **sache** parler le français et le grec ?* (запитання про ймовірне існування). *Je **n'ai** trouvé **aucun** guide qui **connaisse** le français et le grec* (заперечення існування референта в наданому контексті). Антецедент може супроводжуватися прикметником найвищого ступеня порівняння чи еквівалентною конструкцією (з *le premier, le dernier, le seul* і т. ін.): *David était peut-être **la seule personne** qui ne **sût** rien de la fortune de son père* (H. de Balzac). Індикатив до таких речень надається значно менше. Щоб передати перераховані значення, англійська мова може вживати форми conditional mood: *I need **a** piece of advice that **would be** useful. I haven't received **any** piece of advice that **would be** useful. This is **the only** advice that **could be** useful.*

Зауважимо, що фактично кожен тип підрядного обставинного речення може бути представленим конструкціями, які допускають чи вводять підрядний спосіб. Ця тенденція засвідчена в обох мовах. Розглянемо кожен із типів: а) підрядні часу – у французькій мові після сполучників *avant que, jusqu'à ce que, en attendant que*: *Il part **avant que** le soleil **soit** levé* [2, 325]. В англійській мові вживання subjunctive mood після *before, till/until* засвідчене головню в старіших джерелах (звідки, можна припустити, сучасна вимога вживати після цих й інших сполучників present indicative): *The beginning of strife is as when one letteth out water: therefore leave off contention, **before** it **be** meddled with* (from the King James Bible); б) підрядні причини – у французькій мові після сполучників *non que, soit que*: ***Non qu'elle eût** des scrupules, mais parce que l'idée de ce marché ne pouvait lui venir* (É. Zola). В англійській мові вживання subjunctive після *(it is) not that* опціональне; в) підрядні способу дії чи наслідку – у французькій мові після сполучників *que, pour que*: *Il est **trop** compétent **pour qu'on puisse** le remplacer* [там само]. Англійська мова також у цьому разі послуговується формами subjunctive – аналітичним чи синтетичними: *Write **in such a way that** you (**may**) **be** understood*; г) підрядних мети, які, природно, означають намір: *...il*

s'arrêtait à reprendre haleine [...] afin que les cordes grinçassent mieux (G. Flaubert). *He had trusted Charlotte to this extent, in order that [...] the money might be found on her* (Ch. Dickens); г) підрядних допустових, уведених у французькій мові через сполучники *quoique, bien que* тощо й *even though, although, whatever* і т. ін. в англійській, які презентують процес як можливу, але недієву причину: *Bien que sa grande âme se refusât à rien en croire, les insinuations de Barbassou l'avaient attristé* (A. Daudet). *Though it be honest, it is never good / To bring bad news: give to a gracious message* (W. Shakespeare); д) підрядних умови – у французькій мові після сполучників *à moins que, pourvu que, pour peu que*: *Quand Maxime, [...], pour peu qu'elle l'en eût prié, eut consenti à la conduire au bal de Blanche Muller, elle battit des mains [...]* (É. Zola). В англійській мові підрядний спосіб зрідка трапляється після слова *unless*: *Unless immediate action be [is] taken, the country will be so tied that...* [3, 575].

Отже, підрядний спосіб у французькій і англійській мовах – явище багатоаспектне та поліфункціональне. Його можуть уживати як у незалежних реченнях, так і підрядних. Французька мова в процесі свого історичного розвою визначила чіткі контексти, за яких потрібно використовувати кон'юнктив; подібна тенденція зафіксована й в англійській мові, хоча на сучасному етапі вона все-таки частіше віддає перевагу формам індикатива.

ЛІТЕРАТУРА

1. Латинсько-український, українсько-латинський словник / Л. П. Скорина, О. А. Скорина. К.: Обереги, 2004. 448 с.
2. *Grammaire méthodique du français* / M. Riegel, J.-C. Pellat, R. Rioul. Paris : Presses universitaires de France, 2004. 646 p.
3. H. W. Fowler. *A Dictionary of Modern English Usage: The Classic First Edition*. Oxford: Oxford University Press, 2009. 832 p.
4. Hewings M. *Advanced Grammar in Use: A self-study reference and practice book for advanced learners of English*. 3rd edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2015. 294 p.